



Abant İzzet Baysal Üniversitesi  
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi - Journal of Social Sciences  
Cilt/Volume: 2007-1 Sayı/Issue: 14

## BEDÂİ EZ-ZUHÛR ADLI MEMLÛK KAYNAĞINDA RAMAZANOĞULLARI İLE İLGİLİ KAYITLAR

Tülay KOYUNCUOĞLU METİN\*

### ÖZET

XV. ve XVI. yüzyıllarda yaşayan Memlûk tarihçisi İbn İyâs, *Bedâi' ez-Zuhûr fi Vekâi' ed-Duhûr* adlı eserinde, başlangıçtan 1522 yılına kadar Mısır tarihini anlatmaktadır. Memlûk Devleti tarihinin temel kaynaklarından biri olan bu eser Mısır tarihinin yanı sıra Memlûkler ile sıkı münasebetleri olan diğer devletlerin de tarihini içermektedir. Bunlardan Ramazanoğulları ile ilgili anlatılanlar, dönemin ve bölgenin tarihini aydınlatması bakımından son derece önemlidir. Bu makalenin amacı, *Bedâi' ez-Zuhûr*'da, Ramazanoğulları ile ilgili kayıtların Türkçe'ye çevrilerek değerlendirilmesidir.

**Anahtar Kelimeler:** İbn İyâs, *Bedâi' ez-Zuhûr*, Ramazanoğulları

### RECORDS ON RAMADAN-OGHULLARI IN A MEMLUK SOURCE, BEDÂİ' EZ-ZUHÛR

### ABSTRACT

Ibn İyâs, a Mamlûk historian, living in XV. and XVI. centuries, in his work *Bada'i' al-Zuhur fi Waqa'i' al-Duhur*, has written about the history of Egypt from the early times until 1522. This work, as one of the main sources of Mamlûk State, includes Egypt history as well as other states having close relationship with the Mamlûks. From these states, records about Ramadan-oghullari in explaining history of the region and that period. The purpose of this paper is to evaluate by means of translating them into Turkish that the records toward Ramadan-oghullari in *Bada'i' al-Zuhur*.

**Key Words:** Ibn İyâs, *Bada'i' al-Zuhur*, Ramadan-oghullari

---

\* Arş. Gör. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

## A. GİRİŞ

Türkiye Selçuklu Devleti'nin zayıflamaya başladığı andan itibaren Anadolu'da ortaya çıkan siyasî kuruluşları içine alan, çeşitli dillerde yazılmış çok sayıda kaynak eser mevcut olup, bu eserlerin büyük bir kısmını Arapça eserler oluşturmaktadır. Son dönemlerde, bu kaynaklarda bulunan Türk tarihi ile ilgili kayıtların bir kısmı bazı araştırmacılar tarafından Türkçe'ye kazandırılmıştır. Kaynaklarda bulunan bu bilgiler, zaman zaman bölümler halinde veya belli bir konu çerçevesinde tespit edilerek tercüme edilmiştir<sup>1</sup>. Bizim de bu çalışmamızın amacı İbn İyâs'ın *Bedâi' ez-Zuhûr fi Vekâi' ed-Duhûr* adlı eserindeki Ramazanoğulları Beyliği ile ilgili kayıtları Türkçe'ye çevirerek Türk tarihinin bu dönemine ışık tutmaktır.

Memlûk Devleti'nin inhitat devrinde yaşayan müelliflerin en büyüğü olarak kabul edilen İbn İyâs, 1448-1524 yılları arasında yaşamıştır. Müellifin başlıca ve en değerli eseri genel Mısır tarihi olan *Bedâi' ez-Zuhûr*'dur. İbn İyâs, İslâm devrindeki Mısır tarihi için genel bir eser oluşturmak amacıyla yazmaya başlamış olduğu bu eserini Mısır'ın ilk dönemlerinden başlatarak kendi zamanına kadar getirmektedir. Bu eserde Mısır tarihinin, özellikle İslâmdan önceki ve Eyyûbîler devrinin sonuna kadar olan kısmı muhtasar olarak kaydedilmiştir. Ancak İslâm devrinden sonra bilhassa İbn İyâs'ın yaşadığı döneme ait olaylar ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

İbn İyâs, eserinde Memlûk Devleti ile sıkı münasebetleri olan Ramazanoğulları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Eserde bu devlet ile ilgili olarak anlatılanlar büyük ölçüde bu devletin Memlûk Devleti ile olan ilişkisi sonucunda ortaya çıkan olaylardır. Yazarın vermiş olduğu bu

<sup>1</sup> Bu çalışma; İbn İyâs adlı yazarın, 1982-84 yıllarında, Muhammed Mustafa tarafından, Kahire'de, beş cilt halinde neşredilen *Bedâi' ez-Zuhûr* başlıklı çalışması esas alınarak yapılmıştır. Memlûk devrine ait bazı Arapça kaynaklarda bulunan Türk tarihi ile ilgili bir kısım kayıtların şu ana kadar Türkçe'ye yapılan tercüme çalışmaları şunlardır; Âdile Âbidin, "Aynî'nin İkdulcuman Fi Tarihi Ehlizzeman Adlı Tarihinde Osmanlılar'a Ait Verilen Malumatın Tetkiki", *Tarih Semineri Dergisi*, C. II, İstanbul, 1938, ss. 12-215; Şevkiye İnalçık, "İbn Hacer'de Osmanlılara Dair Haberler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. VI, S. 3, Ankara, 1948, ss. 189-195; Aynı yazar, *aynı makale II*, C. VI, S. 4, ss. 349-359; Aynı yazar, *aynı makale III*, C. VI, S. 5, ss. 517-529; Kazım Yaşar Koprıman, *el-'Aynî'nin 'İkdu'l-Cumân'ındaki XV. Yüzyıla Ait Anadolu Tarihi İle İlgili Kayıtlar*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1971; K. Y. Koprıman, "'İkdu'l-Cumân'da Karaman-Oğullarına Dâir Kayıtlar", *Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı*, İzmir, 1999, ss. 43-54; Cüneyt Kanat, *Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk'unda Osmanlılar, Karamanoğulları ve Batı Anadolu Beylikleri İle İlgili Kayıtlar*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1991; C. Kanat, "Makrîzî'nin Kitâb es-Sulûk"undaki Osmanlılar İle İlgili Kayıtlar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S. IV, İzmir, 2000, ss. 225-256.

bilgiler dönemin ve bölgenin tarihini aydınlatması bakımından son derece kıymetlidir.

Bu çalışmada İbn İyâs'ın, Muhammed Mustafa tarafından 1982-84 yıllarında Kahire'de beş cilt halinde yayınlanan eserini esas aldık. Çevirinin esasını teşkil eden Arapça metindeki hicrî tarihler milâdî tarihe çevrilmiş olup kronolojik sıra takip edilmiştir.

C. I-K. II, s. 237-238, y. 780h. / 1378-79.

Bu ay (Zilhicce=Nisan) Haleb Nâibi Temurbay ed-Demirdaşı'nın, Halebli askerlerle Sis'e (Kozan) doğru yola çıktığına dair haber geldi. Çünkü buradaki Türkmenler<sup>2</sup> arasında anlaşmazlık artmıştı. İyas (Ayas) şehri yakınlarında iken bir grup Türkmen Emîri, onun yanına geldi, biri ona çok sayıda armağan verdi ve ondan Türkmen arkadaşları için aman istedi. [Ed-Demirdaşı] muhafızlarıyla onu tutuklattı ve zincire vurdurdu.

Bu durum Türkmenlere ulaşınca Türkmenler, büyük bir grup oluşturup, Bâb el-Melik<sup>3</sup> denilen dar geçitte Halebli askerlere tuzak kurdular. Haleb askerleri İyas şehrine girince oradaki bütün eşyaları ve hayvanları yağmaladılar, kadınlara tecavüz ettiler, erkekleri öldürdüler. Orada her kötülüğü yaptılar. Döndükleri zaman bu dar geçitte tuzakla karşılaştılar. [Türkmenler] Halebli, Dimaşklı ve Hamalı askerlerle savaştılar. Onlardan ancak eceli gelmeyenler öldü.

Türkmenler onların yanındaki atları, develeri ve silahları ele geçirdiler. Bir rivâyete göre onlardan Türkmenler, yükleriyle beraber 30 bin deve ile eyerlenmiş ve gem vurulmuş 13 bin at ele geçirdiler. Bunun dışında askerlerin yanındaki silah, çadır ve kumaşları da ele geçirdiler. Bu ise devletin zayıflığı, Haleb Nâibi'nin tedbirsizliği ve onun cehaletindendi. Bu olanlardan dolayı da halktan kimse memnun olmadı.

C. I -K. II, s. 292, y. 783h. / 1381.

Bu ay (Cemâziyelâhir=Eylül) Nevruzî olarak bilinen, Atabekî Berkuk'un devâdârı<sup>4</sup> Emîr Yunus geldi. O, Dulkadiroğlu [Halil Bey] ile

<sup>2</sup> Burada sözü edilen Türkmenler Üçoklar'dır. Memlûk Devleti'ne bağlı olan Üçoklar'ın Memlûk hâkimiyetinden çıkmaları üzerine Haleb Nâibi Temurbay ed-Demirdaşı, Üçoklar'ı itaat altına almak için harekete geçirilmiştir. Bkz. Şehabettin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul, 1961, s. 88; Faruk Sümer, "Çukur-Ova Tarihine Dâir Araştırmalar (Fetihden XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, I/1 (1963), s. 37.

<sup>3</sup> Metinde Bâb el-Melik olarak geçen yer, eski Payas-Misis yolu üzerinde bulunan Kurtkulağı köyünün doğusundaki Demir Kapı (Karanlık Kapı) adı verilen yerdir. Bkz. Sümer, Çukur-Ova, s. 39.

<sup>4</sup> Devâdâr; devattar veya divittar kelimelerinin anlamı divit, yani hokka tutucudur. Devâdâr, sultanın, bir şey imzalarlarken hokkasını tutardı. Memlûkler'de başlangıçta küçük bir vazife olan devâdârlık bir sivil memur tarafından yapılırdı. Sultan Baybars devrinden itibaren bu mevkî bir ordu mensubuna

savaşmak için Haleb'e doğru giden askerinin başında bulunuyordu. Bu askerler, Cemâziyelâhîr'in 15'ine (6 Eylül) kadar Elbistan'da kaldılar ve sonra oradan ayrıldılar. Onlara, Dulkadiroğlu Halil Bey'in Harput kalesinden inip Malatya'ya doğru yöneldiği haberi geldi.

Sonra [Emîr Yunus], [Memlûkler] ile Dulkadiroğlu Halil Bey arasındaki mücadelede Halil Bey'e yardım eden Türkmenlerin beyi yâni Ramazanoğlu İbrahim Bey'in askerlerinin üzerine yürüdü. Malatya dışındaki askerlerden onunla birlikte olanlar geldi. Sonra Bozoklu Türkmenlerin büyüklerinden Emîr Paşaoğlu Haydar'ın askerinin üzerine yürüdü. [Emîr Paşaoğlu Haydar] emîrlerden aman istedi ve ona aman verildi. Dulkadiroğlu Halil Bey, üçüncü gün emretti ve gece yarısı yanında olan askerlerle kaçtı. Çok yağmur yağması nedeniyle asker büyük sıkıntı çekti ve Mısır'a doğru ilerledi.

C. I-K. II, s. 338-340, y. 785h. / 1383-84.

Zilkâde (Aralık-Ocak) ayında Türkmenlerle ilgili bir olay hakkında haber geldi. Olay kısaca şu şekilde idi; Türkmen hareketi nâiblere ulaştığında Şam<sup>5</sup> Nâibi asker sevk etti. Bunun yanında, Haleb Nâibi, Trablus Nâibi, Hama Nâibi, itaat altındaki Türkmen ve Kürtler de harekete geçti. Adana Nâibi Ramazanoğlu İbrahim Bey, Özeroğulları<sup>6</sup> ve Üçok topluluğundan Murnasoğulları<sup>7</sup> savaşmak için Sis'e doğru yöneldiler. Onlar arasında kötülük öyle artmıştı ki Rum<sup>8</sup> hacılarının

---

verilmeye başlandı. Başlangıçta bir Onlar Emîri olan devâdâr, sonradan Binler Emîrleri arasından seçiliyordu. Devâdârların rolü öyle arttı ki bazı devâdârlar sultan bile oldular; Barsbay ve Tumanbay gibi. Bkz. Samira Kortantamer, "Memlûklar'da Devlet Yönetimi ve Bürokrasi", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. II, İzmir, 1987, s. 39.

<sup>5</sup> Burada Şam isminden kastedilen yer, o dönemdeki Suriye bölgesidir. Suriye'nin başkenti olan bugünkü Şam şehrine ise, o dönemde Dımaşk denmekteydi. Bkz. Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara, 1988, s. 27, 160; Guy Le Strange, *The Lands of Eastern Caliphate*, 3. Baskı, Londra, 1966, s. 21.

<sup>6</sup> Özeroğulları, Üçok Türkmenleri'nin önde gelen ailelerindenidir. Geniş bilgi için bkz. Sümer, Çukur-Ova, ss. 62-66.

<sup>7</sup> Metinde Murnasoğulları olarak geçen isim Burnasoğulları'dır. Bkz. Sümer, Çukur-Ova, s. 38.

<sup>8</sup> Burada geçen Rum kelimesi "Anadolu" anlamına gelmektedir. "Anadolu", Grekçe'de güneşin doğduğu yer yâni "Doğu" anlamındadır. Bu nedenle İstanbul Boğazı'nın batısında yaşayanlar, boğazın diğer tarafını "Doğu" yâni "Anadolu" olarak tanımlamışlardır. Türkler ise, bu kelimeyi Avrupa ile ilgilenmeye başladıklarında öğrendiler ve zamanla kullanmaya başladılar. XVI. yüzyıldan itibaren Türkiye'nin Avrupa'da kalan parçası "Rumeli", Asya'da kalan parçası ise "Anadolu" şeklinde anıldı. Memlûk kaynaklarında ise, Memlûk Devleti 1517 yılında Osmanlılar tarafından yıkılana kadar, Osmanlı kaynaklarında olduğu gibi Anadolu "Bilâd er-Rum", Anadolulu "Rumî", Osmanlı Sultanı "Melik er-Rum" olarak geçmektedir. İbn İyâs da eserinde "Anadolu" yerine "Rum" kelimesini kullanmıştır. Bkz. C. Kanat, "About The Origin of Mamluk Sultans, Khushkadam And Timurbugha", *Ethnoses And Cultures On The Balkans International Conference*, C. II, Trojan, 2000, ss. 138-140.

yollarını kesiyor ve hacıları soyuyorlardı ve yine onlar Mısır Sultanının elinden Sis'i ele geçirirlerken Larende (Karaman) sahibi Karamanoğlu Emîr Alaaddin Ali Bey ile ittifak yapmışlardı.

Bu olaylar Haleb Nâibi Emîr Yelboğa en-Nâsırî'ye ulaştığında Emîr, Zilkâde ayının 2'sinde (27 Aralık) onlara karşı gitmek için Haleb'ten çıktı ve Âmik'e<sup>9</sup> doğru yöneldi. Sonra Bağras Geçidi'nin<sup>10</sup> altına inene kadar yoluna devam etti. Askerlerini oraya yerleştirdi. Çadırını ve develerini de orada bıraktı. Bağras Geçidi'ni geçene kadar gizlice gitti ve Türkmenler farkına varmadan, Misis köprüsünü savunmak için Tuz gölü tarafındaki Bâb el-İskenderûne'ye (İskenderun Kapısı)<sup>11</sup> doğru yöneldi. Asker oraya ulaşmadan orayı ele geçirdi.

Haleb Nâibi Emîr Yelboğa en-Nâsırî bu ayın 15'i Pazar (11 Ocak) gecesinden önce buradan ayrıldı. İkindiden sonra Misis'e vardı. Orada Türkmenlerle karşılaştı ki bunlar Bağras köprüsünü ele geçirmişlerdi. Türkmenler köprünün iki tarafını tutarak onun yolunu kestiler ve karşıdan karşıya geçmesine izin vermediler. Askerler Sis'e varmak için Ceyhan nehrinden geçtiler. Misis üzerine Türkmenler ile yerleştiler. Türkmen kuvvetlerinin çoğu bozguna uğratıldı. Türkmenler dağ yoluna gittiler ve orada saklandılar.

Sonra Türkmen elçileri, kendileri için aman istemeye geldiler. Haleb Nâibi Emîr Yelboğa en-Nâsırî onların aman konusundaki isteklerine cevap verdi ve onlara aman verildi. Sonra Ramazanoğlu Emîr İbrahim'in Adana'dan kaçtığı ve ulaşılması zor olan dağ yoluna doğru yöneldiği haberi geldi.

Sonra Sis Nâibi Emîr Taşboğa el-Izzi'den bir haberci geldi. Ramazanoğlu'nun Sis sınırlarına ulaştığını haber veriyordu. Karamanlılardan olan bir grup Türkmen ona vardı. Onunla [Sis Nâibi] savaştılar ve ona yenildiler. Onlardan bazıları kaçtı. Taşboğa, Ramazanoğlu İbrahim'in karısını ve çocuklarını yakaladı. İbrahim, kendi canını kurtarabildi ve Bayat Türkmenlerinin yanına sığındı ve onlardan yardım istedi.

<sup>9</sup> Bugünkü Antakya olup, İbn İyâs da eserinde bazen Antakya olarak yazmıştır.

<sup>10</sup> Bağras, Ortaçağ'da önemli bir kale olup, boğazın Antakya tarafındaki başında bulunmaktadır. Bu kale, Memlûk Devleti sınırlarını Üçok Türkmenleri'ne karşı korumak için yapılmıştı. Bu geçide "Bağras Beli" ya da "Belen Geçidi" de denilmekteydi. Bkz. Sümer, Çukur-Ova, s. 38; Tekindağ, a.g.e., s. 89.

<sup>11</sup> Bâb el-İskenderûne, Türkler tarafından Sakal-Tutan ismiyle ifade edilen bir yer olup, İskenderun'dan 7 km uzakta bulunmaktadır. Bkz. Sümer, Çukur-Ova, s. 38.

Bu haber, Haleb Nâibi Emîr Yelboğa en-Nâsırî'ye ulaştığında nâibler ve askerler, onun [Ramazanoğlu İbrahim] bulunduğu yere gidip, onunla savaşmak konusunda fikir birliğine vardılar. Bayathların yanında iken onun üzerine saldırdılar. Onu ve onunla birlikte kardeşi Kara Mehmed'i, çocuklarını, annesini ve ona bağlı topluluğu da yakaladılar. Sonra asker Sis'e döndü. Türkmenlerden at, silah ve bunun dışında eşyalar olmak üzere pek çok ganimet ele geçirmişlerdi. Ramazanoğlu İbrahim'i Haleb Nâibi'nin huzuruna getirdiler. Haleb Nâibi, İbrahim'in ve kardeşi Kara Mehmed'in ortadan ikiye bölünerek cezalandırılmalarını istedi.

Sonra Haleb Nâibi, Haleb askeriyle birlikte yola koyuldu ve Saruca Şam (Sarıçam) olarak adlandırılan dağa doğru ilerlediler. Burası küçük bir yer olup burayı yüksek dağlar izliyordu. Her yeri bataklık olan vadi vardı. Bir kişinin atla orayı geçmesi mümkün değildi. Bu vadide ağaçlar, su ve yerleşik Türkmenler bulunuyordu. Askerlerden bir grup onların üzerine saldırdılar ve onlarla savaştilar. İki gruptan da sayılamayacak kadar çok sayıda kişi öldürüldü. Haleb Nâibi Emîr Yelboğa en-Nâsırî yolunu kaybetti ve onun kayb olduğu duyulana kadar oradaki vadilerde kaldı. Ondan sonra ortaya çıktı ve askerlerin yanına geldi. Bu durum, bundan sonra, Türkmenlerin büyük bir sıkıntı ile aşırı bir şiddete maruz kaldıktan sonra yenilip kaçmalarına kadar sürdü.

Sonra asker oradan ayrıldı ve İyas kalesine doğru yöneldi. Haleb Nâibi Emîr Yelboğa en-Nâsırî yüzünden hafif yaralanmıştı. Orada asker susuz kaldı ve yiyecek de azdı. Çok sayıda at açlıktan öldü, asker yok olmayla karşı karşıya geldi.

Sonra Hâcib el-Huccâb<sup>12</sup> Emîr Sudun el-Muzafferî'nin Haleb'e ulaştığı haberi geldi. Emîr Sudun el-Muzafferî, Haleb halkının Bankûsâ<sup>13</sup> gençlerinden oluşan bir grup askerle beraber geldi. Türkmen askerinin oraya geldiği haberi onlara ulaşmıştı ki Haleb'de [eli silah tutan herkes] silah altına çağrıldı. Haleb halkının çoğunluğu ve bir grup Kürt bu çağrıya uydu. Bunlar Bâb el-Melik'de bulunan Türkmenlerin üzerine saldırdılar ve onlardan bazıları ele geçirdiler ve onların içerisindeki Türkmenlerden oluşan bir grubu öldürdüler. Edrebinde (Berendi) yakınlarında

<sup>12</sup> Memlûkler'de, emîrler ve askerler arasında özellikle iktâlar konusunda çıkan anlaşmazlıkları çözmek; sultanın huzuruna gelen gidenleri takdim etmek, askeri kontrol etmek vb. gibi işlerle Hâcib denilen yüksek dereceli memur görevli olup, bunların sayıları beş tane idi. İki tanesi Yüzler Emîri rütbesinde olup, bunlara Hâcib el-Huccâb denilirdi. Bkz. Kopruman, *Mısır Memlûkleri Tarihi (Sultan el-Melik el-Müeyyed Şeyh el-Mahmûdi Devri 1412-1421)*, Ankara, 1988, s. 45.

<sup>13</sup> Haleb'de bulunan bir yerleşim yerinin adıdır.

Türkmenleri bozguna uğrattılar. Asker orada aldığı galibiyete sevindi ve Antakya'ya doğru yöneldi, sonra Haleb'e geldiler. Bu yolculuk zorlu, sıkıntılı ve çok korkunç idi. Onlardan pek çok kişinin ölmesine karşılık hiçbir zarara uğramayanlar da vardı.

C. I-K. II, s. 351, y. 786h. / 1384-85.

Ramazan ayında (Ekim-Kasım) Sultan, Elbistan'ın kontrolünü Temurbay el-Hasanî'ye verdi. Demirdaş el-Kuştemurî'ye Kerek nâibliğini, Aydemir eş-Şemsî Ebû Zalta'ya Yukarı Mısır nâibliğini ve Mehmed b. Ramazan et-Türkmânî'ye Bire (Birecik) nâibliğini verdi.

C. I-K. II, s. 520, y. 801h. / 1398-99.

Bu ay (Recep=Mart) Haleb Kalesi Nâibine, Adana Nâibi Ramazanoğlu Ahmed'e 100 asker, 50 bergüstvan (gâşiye)<sup>14</sup>, silah ve ayrıca 2000 dinar para göndermesi için mektup yazıldı.

C. I-K. II, s. 542-543, y. 801h. / 1398-99.

Zilkâde ayının 2. gününde (6 Temmuz 1399) Berid teşkilâtının önde gelenlerinden Togaytemur geldi. Yanında Varsak<sup>15</sup> ve Üçok emîrleri için armağanlar vardı. Adana Nâibi Ahmed b. Ramazan'a, Türkmen emîrlere, Haleb Nâibi'ne ve Sis Nâibi gibi nâiblere kalelerinde ve topraklarında hâkim olma hakkı verildi. Bunların yanı sıra 15 parça kürklerle süslenmiş elbiseler ve 24 parça nakış işlemeli çüppe ve pek çok sayıda da tören kıyafeti verildi.

C. I-K. II, s. 604-605, y. 803h. / 1400-01.

Cemâziyelevvel ayının 2. günü olan Cumartesi günü (19 Aralık 1400) Sultana<sup>16</sup> posta geldi. Bununla beraber Nâib el-Gaybe<sup>17</sup> Esendemir'in mektubuyla Trablus'tan beş emîr geldi. Gelen mektupta, Ramazanoğlu Ahmed'in, Doğancıoğlu<sup>18</sup> ve Şöhrîoğulları<sup>19</sup> ile birlikte

<sup>14</sup> Metinde bergüstvan olarak geçen gâşiye, deriden yapılmış, altın sırmalı iplikle süslenmiş, atın eyerinin üzerinde bulunan bir örtü olup, Ortaçağ'da hükümdar âlâmetlerinden biridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan Merçil, "Gâşiye ve Selçuklular'da Kullanılışına Dair Örnekler", *Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan*, Ankara, 1985, ss. 321-328.

<sup>15</sup> Varsak, Üçok Türkmenleri'ne mensup, Tarsus'ta bulunan Türk oymağının adıdır. Bkz. Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları*, 3. Baskı, İstanbul, 1980, s. 614; Çukur-Ova., ss. 70-98.

<sup>16</sup> Melik en-Nâsır Ferec b. Berkuk (1399-1412).

<sup>17</sup> Sultanın başkentte olmadığı zamanlarda ona refâkat eden Nâibin yerine, başkentte daha az yetki sahibi olarak bulunan başka bir nâibdir. Bkz. Kortantamer, a.g.m. ,s. 31.

<sup>18</sup> Doğancıoğulları, Antakya bölgesine hâkim Türkmenlerdir. Geniş bilgi için bkz. Sümer, Çukur-Ova, ss. 166-170.

<sup>19</sup> Şöhrîoğulları, Şehrîzor, Musul ve Bağdat şehrinin bir kısmını içine alan, İlhanlılar döneminde idari bir muntaka adı olarak geçen bölgede yaşayan Kürt bir grup olmalıdır. Bunlara, daha çok Şehrîzor'da buldukları için Şehrîzor Kürtleri denmektedir. Bahsedilen bu grup, İlhanlı hükümdarı Hülâgu,

harekete geçtikleri ve Haleb'i aldıkları ve Temurlenk'in kuvvetlerinden bir kısmını öldürdükleri; onların üç binden fazla süvari olduğu bildiriliyordu.

C. I-K. II, s. 703, y. 807h. / 1404-05.

Bu ay (Cemâziyelâhir=Aralık) Türkmen emîrlerinden Doğancıoğlu Fâris'in yaptığı kötülükler iyice arttı. Haleb'deki iş yerlerinden pek çoğunu ele geçirdi. Bunun üzerine Haleb Nâibi Emîr ed-Demirdaş, ona Nâsireddin Muhammed b. Şehrî el-Hâcib'i elçi olarak gönderdi. Dulkadiroğlu Alaaddin Ali Bey'e, [kendi] kardeşinin oğlu Tagrıbirdî'yi gönderdi. Diğer kardeşinin oğlu Korkmas'ı da Bayat ve Aynâliyye (Înâl) Türkmenlerini<sup>20</sup> bir araya getirsin diye Ramazanoğlu Emîr Şehabettin Ahmed'e gönderdi.

[Emîr ed-Demirdaş] kalabalık bir toplulukla Haleb'ten çıktı ve Antakya'ya geldi. Ramazanoğlu ile Dulkadiroğlu'nu bir araya getirdi. Aralarında büyük bir düşmanlık olan [bu beyleri] barıştırdı. Ayrıca onlara bağlı olan Üçok ve Bozoklar'ın da arasını bulmuştu. Onlara Sultan için yemin ettirdi. Onlara aşırı saygınlık gösterdi. Onlardan önde gelen iki emîre kıymetli hil'atlar giydirdi.

Sonra [Demirdaş], onlarla birlikte Emîr Cekem ile birlik olan Doğancıoğlu'nun, Sudun el-Celeb'in, Camak'ın ve Sultana karşı entrikalar çeviren diğer kişilerin işini bitirmek için harekete geçti. Onlarla savaştı, Doğancıoğlu yenildi. O ve Cekem Antakya'ya hücum etti. Demirdaş oraya geldi ve orayı kuşattı.

O (Demirdaş) burada iken, berîd teşkilâtının önde gelenlerinden Togaytemur geldi. Yanında Şahin Akçay, Cekem'in kardeşi (hûştâş) Akboğa, Dımaşk Hâcibi Şerefeddin Musa el-Hezbanî, Suriye Nâibi memlûk Emîr eş-Şeyh, Hama Nâibi Emîr Allân el-Hafızî vardı. Onların ellerinde Sultanın amanı vardı. Sultanın, Emîr Cekem'e gönderdiği mektupta Cekem'in Diyarbakır'a gitme veya Kudüs'te ya da Trablus'ta kalma konusunda seçim yapması bildiriliyordu.

Demirdaş'ın yanında bulunan birlikler dağıldı. Ramazanoğlu ve Dulkadiroğlu ayrılarak ülkelerine döndüler.

C. II, s. 249, y. 849h. / 1445-46.

Bağdat'ı aldıktan sonra Şehrizor'a doğru ilerlediğinde, onun önünden kaçarak Suriye ve Mısır'a gelmiştir. Bkz. Kanat, "Gazan Han Zamanında Memlûk Devleti'ne İlticâ Eden Uyratlar", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XV, İzmir, 2000, s. 105; Baykara, *a.g.e.*, s. 26, 151.

<sup>20</sup> Bozoklar'a mensup Türkmen gruplarından biridir. Bkz. Sümer, Çukur-Ova, s. 35.



Rebiülevvel (Haziran) ayında Kale Nâibi Tagrıbirmiş el-Fakih geldi. O, Ramazanoğlu İbrahim hakkında çıkan söylentileri araştırmak için Haleb'e doğru gitmekteydi. Sultanın<sup>21</sup> niyeti, şeriat bahanesiyle onu (Ramazanoğlu İbrahim) öldürmekti. Mevlîd<sup>22</sup> gününde dört Kadı'nın huzurunda iken Sultanın duyguları, Ramazanoğlu İbrahim yüzünden Başkadı Sâdeddîn ed-Dîrî'ye karşı değişti. [Ramazanoğlu İbrahim] hakkında, onun kâfir durumuna düştüğü ve ispat edilmediği konusunda söylentiler olmuştu. Sultan, onun çabucak öldürülmesini istemekteydi. Sâdeddîn ed-Dîrî, onu öldürme konusunda tereddüte düştü. Sonra Ramazanoğlu İbrahim'i dövdüler ve hapse atıldılar. Böylece o, hapisteyken öldü.

C. III, s. 41, y. 874h. / 1469-70.

Bu ay (Rebiülâhîr=Ekim) Haleb'den Türkmen Emîri Ramazanoğlu<sup>23</sup> ile ilgili haberler geldi. O, Türkmenleri toplayarak Suvar'ın<sup>24</sup> adamlarının üzerine baskın düzenlemiş ve onlardan Sis şehrini almıştı. Sultan<sup>25</sup> bu habere sevindi ve Ramazanoğlu'na kıymetli bir hil'at gönderdi.

C. III, s. 51, y. 875h. / 1470-71.

Bu ay (Muharrem=Temmuz) Şahsuvar'ın Türkmen Emîri Ramazanoğlu ile savaştığı haberi geldi. Ramazanoğlu yenilmiş ve Şahsuvar, İyas kalesini ele geçirmişti. Sultan bu haberden rahatsız oldu ve Şahsuvar'ın üzerine asker göndermeye karar verdi.

C. IV, s. 118, y. 913h. / 1507-08.

Bu ay (Rebiülâhîr=Ağustos) yukarıda da adı geçen Şah İsmail b. Haydar es-Safevî ile ilgili Haleb Nâibi'nin yanından haber geldi. Şah İsmail, Sultanın<sup>26</sup> ülkesine doğru ilerlemiş ve onun öncü kuvvetleri Malatya'ya varmıştı. Ayrıca onun yaptığı faaliyetlerin kötü olduğu hakkında da bilgiler geldi. Bu, Sultana bildirildiğinde sıkıntı hat safhaya ulaştı. Sultan, emîrleri çağırarak Safevîlerle ilgili bir toplantı yaptı. Emîrlere, Sultana Safevîler üzerine kuvvet göndermesini tavsiye ettiler. Bunu bildirmek için asker çağrıldı, toplanan asker kaleye çıktı ve onlara

<sup>21</sup> Melik ez-Zâhir Seyfeddin Çakmak (1438-1453).

<sup>22</sup> Hz. Muhammed'in doğum günü.

<sup>23</sup> Burada sözü edilen şahıs Ramazanoğlu Ömer Bey'dir. Bkz. Enver Kartekin, *Ramazanoğulları Beyliği Tarihi*, İstanbul, 1979, s. 57; Yılmaz Kurt, "Ramazanoğulları Beyliği", *Türkler*, C. VI, Ankara, 2002, s. 817.

<sup>24</sup> Burada sözü edilen Dulkadiroğlu Şahsuvar Bey'dir (1465-1472).

<sup>25</sup> El-Melik el-Eşref Seyfeddin Kayıtbay (1468-1496).

<sup>26</sup> Kansuh el-Gavrî (1501-1516).

durum arz edildi. Bu sırada İbn Osman ile Türkmen Emîri Ramazanoğlu Halil Bey'in elçisi de [Kahire'de] bulunuyordu.

C. IV, s. 191, y. 916h. / 1510-11.

Bu ay, (Cemâziyelâhir=Eylül) Türkmen Emîri Ramazanoğlu Halil Bey'in vefat ettiği haberi geldi. O alçak gönüllü, hürmete değer bir kişiydi.

C. IV, s. 193, y. 916h. / 1510-11.

[Sultan], Ramazanoğulları'ndan bir kişiye<sup>27</sup> hil'at giydirdi. Yukarıda öldüğünden söz edilen Halil Bey'in yerine, Türkmen Emîri olarak onu geçirdi.

C. IV, s. 268, y. 918h. / 1512-13.

Bu ayın (Rebiülâhir) 28'inde Pazartesi (13 Temmuz 1512) günü Türkmen Emîri Ramazanoğlu'nun elçisi geldi. Onun elinde Sultan için pek çok armağan vardı. Ne tuhaf ki bu ay on dörde yakın elçi Sultanın huzurunda toplandı.

C. IV, s. 378, y. 920 h./1514.

Bu ayın (Rebiülâhir) 25'inde Pazartesi günü (19 Haziran) Sultan, Ramazanoğulları'ndan Türkmen Emîri Selim Bey adlı bir kişiye hil'at giydirdi. Onu, amcasının oğlu Mahmut Bey'in yerine Türkmen Emîrliğinin başına geçirdi.

## B. DEĞERLENDİRME

Ramazanoğulları Beyliği, Adana merkez olmak üzere Memlûk Devleti'ne tâbi olarak kurulmuş olan bir Türk beyliğidir. Bu nedenle uzun süre bu devletin hâkimiyeti altında kalarak yarı bağımsız bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Ramazanoğulları ile Memlûkler arasındaki bu tâbilik meselesi ve ortak sınırlara sahip olunması sonucunda ilişkiler de başlamıştır. Memlûkler'in, beyliğin hâkim olduğu sahalarla çok fazla ilgilenmesi ilişkilerin sıkı bir şekilde gelişmesinde önemli bir etken olmuştur. İlişkiler, özellikle Memlûk Devleti'nin son dönemlerine doğru, Ramazanoğulları, Memlûk tâbiyetinden çıkmış olmasına rağmen, daha fazla yoğunluk kazanmıştır. Ancak buna rağmen İbn İyâs, eserinde Ramazanoğulları'ndan yeterince söz etmemektedir.

1353 yılında kurulmuş olan Ramazanoğulları ile ilgili bilgiler

<sup>27</sup> Halil Bey'in ölümünden sonra yerine kardeşi Mahmut Bey geçmiştir. Burada kastedilen şahıs muhtemelen o olmalıdır. Bkz. Sümer, Ramazan-Oğulları, *İslâm Ansiklopedisi*, C. IX, Eskişehir, 1997, s. 618.

*Bedâi' ez-Zuhûr*'da, 1379 yılından itibaren verilmeye başlanmıştır. Bu tarihlerde Ramazanoğulları'ndan Sis ve İyas bölgesinde yaşayan Türkmenler olarak bahsedilmektedir. Bu Türkmenlerin kimliği hakkında bilgi verilmemekle beraber bunların buldukları bölge dolayısıyla Ramazanoğulları'nı oluşturan Üçok Türkmenleri oldukları anlaşılmaktadır. Daha sonraki tarihlerde ise, beyliğin başına Ramazan Bey'den sonra geçen İbrahim Bey'den söz edilmektedir. Fakat, beyliğin Çukurova bölgesine yerleşmesi, kuruluşu ve kurucusu Ramazan Bey hakkında hiçbir bilgiye rastlanmamaktadır. Halbuki Ramazan Bey, beyliğin başına Memlûkler tarafından tayin edilmiştir. Böyle olmasına rağmen İbn İyâs eserinde beyliğin ilk dönemlerinden bahsetmemiştir. Fakat, 1379 yılından sonra ara ara Ramazanoğulları'nın faaliyetlerinden söz etmektedir. Özellikle, Memlûk Devleti'ni ilgilendirecek konular üzerinde durmaktadır. Ramazanoğulları ile Memlûkler arasında geçen mücadelelerden ve dostluklardan söz edilmektedir. Burada bulunan bu bilgilerden Ramazanoğulları ve Memlûkler arasında devam eden ilişkilerin bazen iyi olduğu ve bazen de bozulduğu anlaşılmaktadır.

*Bedâi' ez-Zuhûr*'da, Ramazanoğulları hakkında yazılanlar az olduğu gibi verilen bilgiler arasındaki süre de çok fazladır. İbn İyâs, beylik veya beyliğin başında bulunan bey hakkında yazdıklarını mümkün olduğu kadar kısa tutmuştur. Buna karşın beyliğin başına geçen beylerin isimleri ve ne zaman geçtiklerine dair önemli kayıtlar bulunmaktadır. Müellif, Ramazanoğulları hakkında 1514 yılından sonra hiçbir bilgi vermemektedir. 1514 yılında Memlûkler tarafından tayin edilen bir beyin yönettiği beylik, bu tarihten sonra Osmanlı Devleti'ne bağlı olarak varlığını sürdürmüştür. *Bedâi' ez-Zuhûr*'da, Memlûk Devleti ile çok yakın ilişkiler içerisinde bulunan Ramazanoğulları hakkında yazılanlar, az olmasına rağmen verilen bilgiler değerli olup, beyliğin ve Çukurova bölgesinin tarihine ışık tutması bakımından kıymetlidir.

## KAYNAKÇA

- Baykara, T. (1988). *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdarî Taksimatı*. Ankara.
- İbn İyâs, *Bedâi' ez-Zuhûr fî Vekâi' ed-Duhûr*, I. Cilt II. Kısım, II., III, IV. Ciltler, Nşr. Muhammed Mustafa, Kahire, 1982 - 84.
- Kanat, C. (2000). "Gazan Han Zamanında Memlûk Devleti'ne İlticâ Eden Uyratlar", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XV, İzmir.
- \_\_\_\_\_. (2000). *About The Origin of Mamluk Sultans, Khushkadam And*

- Timurbugha.** Ethnoses And Cultures On The Balkans International Conference, C. II, Trojan.
- Kartekin, E. (1979). **Ramazanoğulları Beyliği Tarihi.** İstanbul.
- Koprıman, K. Y. (1988). **Mısır Memlûkleri Tarihi (Sultan el-Melik el-Müeyyed Şeyh el-Mahmûdî Devri 1412-1421).** Ankara.
- Kortantamer, S. (1987). "Memlûklar'da Devlet Yönetimi ve Bürokrasi", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. II, İzmir.
- Kurt, Y. (2002). "**Ramazanoğulları Beyliği**", **Türkler**. C. VI, Ankara.
- Le Strange, G. **The Lands of Eastern Caliphate.** 3. Baskı, Londra, s. 966.
- Merçil, E. (1985). **Gâşiye ve Selçuklular'da Kullanılışına Dair Örnekler Yusuf, Hikmet Bayur'a Armağan.** Ankara.
- Sümer, F. (1980). **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları.** 3. Baskı, İstanbul.
- \_\_\_\_\_. (1963). Çukur-Ova Tarihine Dâir Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar)", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, I/1
- \_\_\_\_\_. (1997). **Ramazan-Oğulları, İslâm Ansiklopedisi.** C. IX, Eskişehir.
- Tekindağ, Ş. (1961). **Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı.** İstanbul.